

УДК 378.147.111:811.161.2

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Лисак Л.К., канд. філол. наук (Краматорськ)

У статті аналізуються особливості формування комунікативних якостей майбутніх фахівців на основі компетентнісного підходу в процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням). Акцентується увага на тому, що оволодіння комунікативними якостями культури мовленнєвого спілкування поєднується із розвитком загальномовленнєвих і загальнонавчальних умінь, що базуються на засвоєнні комунікативного, лінгвістичного і краєзнавчого аспектів.

Ключові слова: компетентнісний підхід; комунікативні якості; комунікативний, лінгвістичний і краєзнавчий аспекти.

Лысак Л.К. Компетентностный подход в формировании коммуникативных качеств будущих специалистов технических вузов. В статье анализируются особенности формирования коммуникативных качеств будущих специалистов на основе компетентностного подхода в процессе изучения украинского языка (по профессиональному направлению). Акцентируется внимание на том, что овладение коммуникативными качествами культуры речевого общения сочетается с развитием общеречевых и общеучебных умений, основанных на освоении коммуникативного, лингвистического и краеведческого аспектов.

Ключевые слова: компетентностный подход; коммуникативные качества; коммуникативный, лингвистический и краеведческий аспекты.

Lysak L.K. Competence Approach to the Formation of Future Specialists' Communicative Skills in Non-linguistic Educational Institutions. The article analyzes the peculiarities of future specialists' communicative skills formation on the basis of a competence approach in the process of learning the Ukrainian language (for professional purposes). The author focuses attention on the fact that mastering communicative skills of speech communication culture is combined with the development of the all-speech and all-educational abilities based on learning communicative, linguistic and local history aspects.

Key words: competence approach, communicative, communicative skills, linguistic and local history aspects.

Головне завдання сучасної вищої освіти – формування особистості спеціаліста, спроможного до активної професійної діяльності в соціумі. Виникає необхідність нової якості освіти, що забезпечить розвиток у особистості життєво важливих компетенцій, що ґрунтуються на фундаментальних знаннях, готовності до комунікацій та командної роботи.

Більшість педагогів-новаторів стверджують, що модель конкурентоспроможного випускника ВНЗ ХХІ століття має будуватись на компетентнісному підході.

Застосування компетентнісного підходу у системі вищої освіти є основою розвідок низки наукових праць багатьох авторів (В. Болотов, В. Серіков, Т. Добутько, І. Зимня, О. Пометун, В. Мирошніченко, А. Федчиняк та ін.).

Теоретики педагогіки розуміють компетентнісний підхід як спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових, загальногалузевих і предметних компетенцій особистості.

Вітчизняні дослідники визначають вісім ключових компетенцій, чільне місце серед яких посідає комунікативна компетенція [4: 49].

Розвитку комунікативної компетентності студентів присвятили свої праці такі науковці: Ф. Буслаєв, О. Потєбня, Ф. Бацевич, Н. Бабич, О. Біляєв, А. Богущ, О. Божович, М. Вашуленко, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, В. Мельничайко та ін. Разом із тим варто зазначити, що компетентнісний аспект формування комунікативних якостей майбутніх фахівців технічних ВНЗ східної частини України недостатньо вивчений у вітчизняній лінгводидактиці, що визначає **актуальність** нашого дослідження.

Мета розвідки – визначити особливості методики формування комунікативних якостей майбутніх фахівців ВНЗ на основі компетентнісного підходу у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням).

Компетентнісний підхід, як зазначає Л. Овсієнко, зміщує акценти з процесу накопичення конкретно визначених знань, умінь і навичок студентів у площину формування й розвитку в них здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних життєвих ситуаціях. Вища школа формує у випускника високу готовність до успішної діяльності в реальному житті [6: 41].

Основними категоріями компетентнісного підходу є «компетенція» і «компетентність». У словнику іншомовних слів

ці поняття трактуються так:

Компетентність – 1) авторитетність, обізнаність; 2) володіння компетенцією.

Компетенція – 1) коло повноважень певної установи або посадової особи; 2) коло питань, в яких особа добре поінформована, має знання, досвід, що дає їй змогу фахово розв'язувати проблеми [8].

Компетентність – це здатність людини реалізовувати на практиці свою компетенцію. Важливим компонентом компетенції є досвід – інтеграція в єдине ціле засвоєних людиною окремих дій, способів і прийомів розв'язування завдань [3].

Використання компетентнісного підходу є доцільним у методиці навчання української мови, бо він є своєрідним орієнтиром, який спрямовує професійну діяльність викладача на досягнення головної мети мовної освіти – виховання мовної особистості [7].

Вивчення мови відповідно до компетентнісного підходу, на наш погляд, виражається у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців, основними складовими якої є:

- комунікативні навички;
- комунікативні знання;
- комунікативні вміння.

Завдання навчання комунікативних якостей професійного мовлення вбачаємо в розвитку і формуванні особистісних, мовленнєвих та комунікативних компетенцій.

Особистісні мовні компетенції – це внутрішня потреба вивчати унормовану українську мову, мовленнєві компетенції – навички красномовства, комунікативні компетенції – уміння доцільно використовувати засоби рідної мови у фаховому спілкуванні.

У працях українських мовознавців (М. Жовтобрюх, М. Сулима, Л. Мацько, М. Пентилюк, Н. Бабич та ін.) виділяються такі комунікативні якості культури мовлення: правильність, точність, логічність, послідовність, чистота, зрозумілість, ясність, естетичність, різноманітність, доречність, достатність, емоційність, виразність, багатство, змістовність, нормативність тощо.

Комунікативні якості мовлення майбутнього фахівця технічної сфери – це сукупність якостей, якими необхідно оволодіти і які дозволяють впливати на співрозмовників у різних ситуаціях з урахуванням мети і завдань професійного спілкування.

Компетентнісний підхід вимагає системного формування комплексу комунікативних якостей студентів.

Виходячи з того, що основним завданням компетентнісного підходу є гармонійний розвиток майбутнього фахівця, оволодіння комунікативними якостями культури мовленнєвого спілкування поєднується, на нашу думку, із розвитком загальнономовленнєвих і загальнонавчальних умінь, що базуються на комунікативному, лінгвістичному і краєзнавчому аспектах.

Комунікативний аспект зорієнтований на розвиток усного і писемного мовлення студентів, умінь слухати і розуміти почуте, будувати монологи, брати участь у діалогах, тому технологію навчання вбачаємо у встановленні рівноправних партнерських стосунків між викладачем та студентом, організації продуктивної співпраці тих, хто навчає і хто навчається, формуванні мовленнєвої культури майбутніх фахівців у процесі спілкування – керівник – підлеглий, підлеглий – керівник, співробітник – співробітник, робітник – клієнт тощо. Для цього викладач має сам оволодіти новим мисленням, відповідним чином сприймаючи зміст матеріалу, вибирати й застосовувати саме ті методи й прийоми навчання, які сприятимуть розвиткові загальнономовленнєвих умінь. Вважаємо, що використання викладачем мови прийомів і методів критичного мислення допоможе розкрити творчий потенціал студентів, навчить їх самостійно і критично мислити. Серед технологій, які допомагають відшліфувати якості професійного мовлення, можна назвати такі: асоціації, мозковий штурм, робота в групах, читання з маркуванням, читання з передбаченням, читання із зупинками, «тонкі» й «товсті» запитання, «кутки» тощо.

Лінгвістичний аспект формує орфоепічні, лексичні, граматичні і правописні умінь й навички. Найефективнішими у формуванні нормативності фахового мовлення, на наш погляд, є система мовних навчально-тренувальних вправ. Адже мовна вправа є багаторазовим, свідомим повторенням розумових та практичних дій з метою формування, закріплення й удосконалення необхідних навичок і умінь. Оволодіння навичками правильного мовлення неможливе без знань фонетики, лексикології, граматики, тому необхідними є тренувальні вправи, які допоможуть сформувати навички правильної вимови, нормативності наголошування окремих слів і груп слів, засвоєння слів

із подвійним наголосом. Опанування культури професійного мовлення неможливе без шліфування чистоти, точності, логічності мовлення. Для досягнення цих завдань слід використовувати вправи, які допоможуть студентам оволодіти правильною вимовою.

Краєзнавчий аспект – це не лише невід’ємна ланка у підготовці національно свідомих патріотів України, духовно і морально багатих людей, а й міцне підґрунтя для оволодіння комунікативними якостями фахового мовлення. На жаль, курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» передбачає вивчення лише наукового й офіційно-ділового стилів мовлення, що звужує сферу опанування української літературної мови як цілісного явища. Літературна мова характеризується складною багаторівневою взаємодією мовних елементів, різноманітністю функцій, виконуваних у соціумі, багатством і досконалістю стилів мовлення, які потребують уважного розгляду лише в тісному зв’язку та взаємодії. Обмеженість навчальних текстів офіційно-діловим та науковим стилем сприяє формуванню у студентів штучного книжного мовлення, що являє собою «знекровлену» систему мовних знаків, неспроможних передати палітру людських відносин, у тому числі й професійних. Враховуючи те, що курс української мови має фахове спрямування, доцільно краєзнавчий матеріал використовувати на кожному практичному занятті як дидактичний відповідно до теми, що вивчається, витрачаючи на таку роботу 5-7 хвилин. Наприклад, для розвитку якостей усного монологічного мовлення студентам можна запропонувати підготувати презентацію майбутнього фаху. Обов’язкова умова презентації – невеличкі розповіді про провідних фахівців рідного краю, які є не тільки відомими у технічній чи економічній галузі, а й обдарованими творчо – пишуть вірші, прозові твори. Використання краєзнавчого матеріалу в навчальному процесі сприяє розвитку творчого мислення студентів, формує мотивацію до опанування комунікативних якостей мовлення.

Культура мовлення суспільства – це один із найяскравіших показників стану його моральності, духовності та загальної культури. Тому особливу увагу потрібно приділяти формуванню якості мовленнєвої культури студентів як на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», так і в позааудиторний час. Позааудиторні виховні заходи – літературно-музичні вечори, зустрічі

з відомими людьми, інтелектуальні ігри тощо – допоможуть студентам оцінити свою мовленнєву культуру та інших, оволодіти нормами мовленнєвого етикету, виробити звички та навички культурної поведінки під час спілкування.

Отже, системність використання комунікативного, лінгвістичного і краєзнавчого аспектів у викладанні української мови (за професійним спрямуванням) сприяє розвитку у майбутніх фахівців творчого й аналітичного мислення, формує навички самостійності у вирішенні професійних проблем, а головне – створює мотивацію до оволодіння комунікативними якостями культури мовленнєвого спілкування.

Компетентнісний підхід формує компетентного фахівця, здатного реалізувати свої знання, вміння, досвід, особисті якості для успішної діяльності у професійній сфері.

Можна констатувати, що компетентнісний підхід до навчання української мови (за професійним спрямуванням) є одним із засобів розвитку та вдосконалення комунікативної якостей фахового мовлення випускників вищих технічних навчальних закладів.

Результати дослідження є підґрунтям для подальшої розробки підходів до розв'язання окресленої проблеми. **Перспективи** подальших досліджень убачаємо в розробці методики формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бедь В. Компетентнісний підхід в процесі модернізації ВНЗ / В. Бедь, М. Артемова // Український науковий журнал «Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації». – № 5. – 2011. – С. 43.
2. Березюк О. Розвивальний аспект формування професійної компетентності майбутніх судноводів / Березюк О., Кара В., Савченко В. // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 53–59.
3. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
5. Мамчур Л. Витоки компетентнісного підходу до навчання мови в дослідженнях вітчизняних учених / Л. Мамчур // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 2. – С. 8–12.

6. Овсієнко Л. Особливості поетапного навчання лінгвістики тексту студентів філологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу / Л. Овсієнко // Українська мова і література в школі. – 2014. – № 3 (113). – С. 41–46
7. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.
8. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт, О.І. Скопненко, Г.М. Сюта, Т.В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.